

BIZNESDABYUDJETLASHTIRISH JARAYONI: SAMARADORLIK VA MUAMMOLARI

Suyunov Dilmurod Xolmurodovich

Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi iqtisod fanlari doktori professor

Raxmanaliev Sirajiddin Baxromovich

Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi tinglovchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada korporativ korxonalarda raqamlashtirish haqida tushuncha, bu boradagi jaxon olimlarining qarashlari tahlil qilingan, raqamlashtirish jarayonlari, joriy qilish yo'llari va bu boradagi ilmiy asoslangan xulosalar o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: raqamlashtirish, texnologiyalar, modellashtirish, biznes, tadqiqot, aksiyadorlik jamiyati, transformatsiya, internet, samaradorlik, muammolar, tizimlashtirish, platforma, sun'iy intellekt, inqilob, tahlil, xavf, ma'lumotlar.

Abstract: In this article, the understanding of digitization in corporate enterprises, the views of world scientists on this matter are analyzed, digitization processes, ways of implementation, and scientifically based conclusions on this matter are reflected.

Keywords: digitization, technologies, modeling, business, research, joint stock company, transformation, internet, efficiency, challenges, systematization, platform, artificial intelligence, revolution, analysis, risk, data.

Aksiyadorlik jamiyatlarida biznes jarayonlarini raqamlashtirish jahon iqtisodiyotining muhim qismlaridan biridir. Bu jarayon ko'plab kompaniyalar uchun samaradorlikni oshirish, xarajatlarni qisqartirish va raqobatbardoshlikni kuchaytirish uchun kalit hisoblanadi. Ishonchli va ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish esa mazkur jarayonning muvaffaqiyati uchun asosiy omildir. Milliy iqtisodiyot sharoitida raqamlashtirish masalalari dolzarb bo'lib, ularni chuqur o'rganishni talab qiladi. Ayniqsa, yagona axborot makonida bozor tamoyillariga moslashgan samarali biznes jarayonlarini boshqarish tizimlarini yaratish tartib-taomillari alohida e'tiborga molikdir. O'zbekiston Respublikasining "2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"da.

Iqtisodiyotda moliyaviy resurslarni ko‘paytirish maqsadida, kelgusi 5 yilda fond bozori aylanmasini 200 million AQSh dollaridan 7 milliard AQSh dollariga yetkazish, “kapital harakatini bosqichma-bosqich erkinlashtirish” vazifalari belgilab berilgan. Bundan kelib chiqqan holda aksiyadorlik jamiyatlarining korporativ boshqaruvni joriy etishda qonunchilik-me‘yoriy bazasining takomillashtirish, davlatning ishtirokini kamaytirib borish, aksiyadorlik jamiyatlari boshqaruv organlari faoliyatining mustaqilligi va fond bozorlarida erkin harakatlarini ta‘minlash, aksiyadorlik kengashlari faoliyatini shaffof va bozor tamoyillari asosida qarorlar qabul qilishini ta‘minlash, korporativ boshqaruvda innovatsion yechimlar ishlab chiqish, aksiyadorlik jamiyatlarida ijro organlari faoliyati samaradorligini oshirish, kuzatuv kengashlari faoliyati samaradorligini baholashga qaratilgan ilmiy-uslubiy asoslari ishlab chiqish kabi yo‘nalishlarda ilmiytadqiqotlarni yanada chuqurlashtirish muhim ahamiyatga ega. Biroq, korxonalarni boshqarishda hali ham eskirgan ma‘muriy-rejali yondashuvlar saqlanib qolinishi oqibatida aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatida korporativ boshqaruv shartlarini bajarishga rasmiyatchilik bilan qarash, kuzatuv kengashlari va ular tarkibidagi qo‘mitalarning faoliyati jamiyatni strategik rivojlantirishdagi roli deyarli sezilmaydi, aksariyat kuzatuv kengashlari a‘zolari yetarli bilim va malakaga ega emaslar. Bu esa, kuzatuv kengashi va uning qo‘mitalari faoliyatini takomillashtirish bilan bog‘liq tashkiliy-iqtisodiy mexnizmlarni chuqur tadqiq etish bu biznes sub’ektlar faoliyatida boshqaruv jarayonlarining samaradorligini yanada oshirishning dolzarbligini belgilaydi.

Bugungi kunda raqamlashtirishning global tendensiyasi o‘z rivojlanishining faol fazasiga kirib bormoqda, bu raqamli transformatsiyaning yangi paradigmasi tomonidan rag‘batlantirilmoqda. Bu korxonalar, muassasalar va tashkilotlar faoliyatidagi o‘zgarishlarning prerogativasiga aylandi. Shu bilan birga, bu global tizimli chaqiriqlar uning davlat dasturlari va korxonalar strategiyalaridagi ommaviy rivojlanishiga turtki berdi. Ushbu muammolarni hal etishning amaliy maydoni ichki makonda tez yangilanmoqda. Raqamlashtirish ko‘plab o‘zgarishlarni faollashtiradi, ularni tizimli yechimlar orqali tezda hal etish kerak, bu yechimlar ham iste‘molchilarga, ham biznes tashkilotlarga ta’sir qiladi. Bugungi kundagi ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlardagi mavjud o‘zgarishlar, postindustrial tuzilmaga o‘tish raqamli iqtisodiyotga xos bo‘lgan bir qator xususiyatlar bilan birga olib boriladi va quyidagi fikrlarda namoyon bo‘ladi: Birinchidan, rivojlanishning eng muhim sharti-iqtisodiy samaradorlikni oshirish

uchun foydalaniladigan intellektual harakatlarning mavjudligi. Hozirgi kunda investorlar uchun eng qulay kompaniyalar intellektual resurslarga ega bo'lgan kompaniyalardir. Bu yerda taniqli misollar "Google", "Uber", "Booking" kabi internet-iqtisod vakillari bo'lib, ular aslida jismoniy harakatlarsiz raqamli platformalar hisoblanib, ularning kapitallashuvida ko'plab sanoat gigantlarini topishadi. Ikkinchidan, xo'jalik faoliyatining samaradorligini oshirishda Kloud Komputing afzalliklari beqiyos hisoblanadi. Kloud komputing hozirgi kunga qadar yangi texnologiyalarga moslashtirilgan barcha shakl va o'lchov kompaniyalari bilan rivojlanmoqda. Ishlab chiqarishda ushbu tendensiya yaqin yillarda yanada o'sib boradi va yanada rivojlanadi. Bulutli hisoblash, shubhasiz, o'rta korxonalar uchun katta kompaniyalar uchun juda foydali. Bulutli hisoblash, ishlatish, saqlash va yangilash uchun eng arzon narxlardagi usuldir. Kloud texnologiyalari dasturiy ta'minot, hisoblash kuchi, ma'lumotlarni saqlash va foydalanish uchun imkoniyatlar beradi. Uchinchidan, axborot-kommunikatsiyaning asosiy vositasi internet hisoblanadi. Keng tarmoqli internet, mobil internet, internet dasturlari va gadjetlarning rivojlanishi odamlarning ijtimoiy xayotida muloqot qilish usulini tubdan o'zgartirib yubordi. Veb-saytlar, raqamli platformalar, tezkor messenjerlardan foydalanish oldindan qo'llanilgan aloqa vositalaridan foydalanishdan ko'ra ancha samaralidir. To'rtinchidan, ma'lumotlar almashish jarayonining rivojlanishi globallashtirishni taqozo etadi. Global ma'lumotlar uzatish tarmog'i, bozorlar va boshqa mamlakatlar texnologiyalariga ega bo'lmagan, faqat cheklangan mahalliy bozorlarda faoliyat yuritishga harakat qiluvchi iqtisodiy agentlar tor doirada cheklanib, global raqobat kurashida qatnashmaydilar va globallashtirishning keyingi bosqichlarida ancha samarali faoliyat yurituvchi iqtisodiy agentlarning paydo bo'lishiga zamin yaraladi. Beshinchidan, raqamli iqtisodiyot global miqyosda rivojlanishda davom etar ekan, mahsulot va xizmatlardan foydalanish va sotib olish bilan bog'liq bozorga qaratilgan xatti-harakatlarning misli ko'rilmagan yaqinlashuvi jarayoni avj olmoqda. Raqamli o'zgarishlar bozor xatti-harakatlarining bir necha sohalariga ta'sir ko'rsatmoqda. Bozorlarni baholash va bozor sharoitlarini o'rganish biznes uchun qiyinlashmoqda. Marketing strategiyasi bilan raqamli platformaning integratsiyalashuvi darajasi iqtisodiy agentlar faoliyatning samaradorligini baholaydi. Oltinchidan, raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish mamlakat uchun ham uning dunyo miqyosidagi raqobatbardoshligini belgilab beradigan strategik ahamiyatga molik masalalardan biri hisoblanadi. Buning uchun raqamli platformalar va unga mos keluvchi raqamli texnologiyalarni

rivojlantirish uchun zarur infratuzilmani shakllantirish talab etiladi. Bugungi kunda global iqtisodiy o'zgarishlarning asosiy harakatlantiruvchisi raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishdir.

Axborot texnologiyalarining raqamli iqtisodiyotdagi boshqaruv jarayoni va korxonalar faoliyatining o'zgarishiga ta'sirini o'rganishdir. Zamonaviy muammolarga javoban boshqaruv funksiyalari o'zgarishiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

REFERENCES

1. Suyunov D. X. Kichik va o'rta biznesda yoshlarni qo'llab-quvvatlash dasturlari: loyihaviy yondoshuvlar va samaradorlikni baholash //tanqidiy nazar, tahliliy tafakkur va innovatsion g'oyalar. – 2025. – T. 1. – №. 8. – S. 79-83.
2. Suyunov D. X. Scientific and theoretical approach to the implementation of digital transformation of corporate governance in joint-stock companies// Actual problems of business development and entrepreneurship in the digital economy, international scientific and practical conference. 2022.12.23
3. Suyunov D. X. Kichik va o'rta biznesda yoshlarni qo'llab-quvvatlash dasturlari: loyihaviy yondoshuvlar va samaradorlikni baholash //tanqidiy nazar, tahliliy tafakkur va innovatsion g'oyalar. – 2025. – T. 1. – №. 8. – S. 79.
4. D.D. Suvanova. Digitalize enterprise business processes methodological approach. Web of Scientists and Scholars: Journal of Multidisciplinary Research. Volume 1, Issue 9, December, 2023 ISSN (E): 2938-3811.
5. D.D. Suvanova The digitalization of business processes itself scientific approaches to the characteristics. American Journal of Research in Humanities and Social Sciences. Volume: 19 December 2023.
6. D.D. Suvanova. Aksiyadorlik jamiyatlarida biznes jarayonlarni samarali boshqarishning nazariy asoslari va o'ziga xos xususiyatlari. Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali. Elektron nashr.. 2024-yil avgust. № 8-son. 277- sahifa.
7. Suyunova D.D. Rakamli korporativ boshkaruvni joriy etishning ilg'or xorij rivojlangan mamlakatlar tajribasi va ijobiy tomonlarini joriy qilish. European science international conference: analysis of modern science and innovation. <https://esiconf.org/index.php/AMSI/article/view/2552/2376>. 2025, fevral.
8. Suyunova D.D. Rakamli iktisodiyot tizimi iktisodiyotni rivojlanishining elektron mexanizmi. European science international conference: analysis of

modern science and innovation. <https://esiconf.org/index.php/AMSI/article/view/2559/2375>.2025, fevral.

9. Suyunova D.D. Factors affecting the digitalization of corporate management in joint joint stock companies and scientific approaches to risk assessment. "Ekonomika i sotsium" №11(126). https://www.iupr.ru/.files/.ugd/b06fdc_5772198b03034ea1b82d7241321.acec8.pdf,index.true.2024, noyabr.

10. Suyunova D.D. Korporativ boshqaruvning samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalasiga ilmiy qarashlar. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. 7-son, UO‘K: 35.073.6. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2024-vol2-iss.7-pp.393-402>.2024, iyul.

11. Suyunova D.D. Corporate in joint stock companies ways to use digital technologies to improve management. European journal of research development and sustainability (EJRDS). Vol. 4 no 09, issn: 2660-5570. <https://scholarzest.com/index.php/ejrd/article/view/3825/3055>.2023, sentyabr.

12. D.X.Suyunov O‘zbekistonning xalqaro reyting va indekslardagi o‘rnini yaxshilash hamda davlat organlari va tashkilotlarida ular bilan tizimli ishlash mexanizmlari. Science and innovation 2 (Special Issue 13), 486-488.2023.